

Висновки... Оновлення системи національної освіти потребує належного сприйняття філософії українознавства, осмислення вагомих набутків, потужного виховного потенціалу. У розробці змісту початкової загальної освіти бажано було б враховувати досвід наших попередників, просвітителів, творчий доробок провідних науковців, досвідчених педагогів, методистів, керуватися чіткістю, системністю, послідовністю підходів до наповнення усіх навчальних дисциплін українознавчим змістом, вироблення єдиних критеріїв до систематизації навчального матеріалу. Особливу увагу потрібно звертати на доступність трактування понятійного апарату, поглиблене вивчення ключових проблем українознавства, дискусійних тем, підбір таких текстів, завдань і вправ, які б не тільки розвивали школяра інтелектуально, але й виховували як справжнього патріота, громадянина, господаря своєї землі, адже «при вихованні активних та динамічних одиниць автоматично спричиняємося до динамізації цілого середовища» [5, с.300].

Список використаних джерел і літератури:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.2011 р. // Постанова № 462. // Початкова освіта. – С. 5–15.
2. Програма з українознавства для I-XII класів середньої загальноосвітньої школи. – К. : Міленіум, 2004. – 180 с.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / Олександра Яківна Савченко. – К. : СПД «Щузинович Т.І.», 2007. – 204 с.
4. Українознавство. 1-4 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2008. – 46 с.
5. Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал / Володимир Янів // Нариси до історії української етнопсихології / упоряд. М. Шаповал. – [3-тє вид., стер.]. – С. 273–303.

Анотація

Л.В.Мафтын

Воспитательный идеалы украинского народа в содержании начального образования Украины и европейский контекст

Анализируя базовый учебный план государственного стандарта начальной общеобразовательной школы Украины, содержание учебных дисциплин; автор акцентирует значение украиноведческой составляющей, поскольку именно этот фактор способствует формированию целостного восприятия школьниками окружающего мира, национального самосознания.

Ключевые слова: *содержание образования, украиноведение, идеал, воспитательный идеал, общество, личность, ценности, этнопсихология.*

Summary

L.V.Maftyn

Educational Ideals Of Ukrainians in the Content of Primary Education of Ukraine and European Context

The basic curriculum of the state standard of primary school of Ukraine is analysed, the content of academic disciplines is revealed. The author emphasizes the importance of the Ukrainian studies component, since this factor contributes to maintain the integrity of students perception of the world, national identity.

Key words: *content of education, Ukrainian studies, ideal, educational ideal, society, personality, values, ethnopsychology.*

Дата надходження статті: «11» вересня 2012 р.

УДК 372.3

Л.О.МАЦУК,

кандидат педагогічних наук,

(м.Івано-Франківськ)

Формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до природи рідного краю

У статті окреслено основні етапи формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до природи рідного краю. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою стає основою знань про морально-етичні норми та правила і робить їх основним регулятором поведінки. Екологічна освіта дає змогу розкрити дитині значення природи як частини культури, як універсальної цінності. Нові світоглядні орієнтири та соціальні завдання, які стоять нині перед людством, актуалізують проблему ставлення людини до природи.

Ключові слова: *формування, ціннісне ставлення, ціннісні орієнтації, природа рідного краю, екологія.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз екологічної ситуації на нашій планеті свідчить про те, що криза охопила сфери мислення людини, її екологічну свідомість і практичну діяльність. Глобальне знищення природи – це лише побічний результат згубної діяльності суспільства. Сутність сучасної екологічної кризи полягає не лише у відокремленні людини від

природи та в конфлікті з нею, а й в нашому нерозумінні або впертому небажанні досягнути, що людство може вижити лише усвідомлюючи себе невід'ємною часткою природи.

Проблема взаємодії людини і природи хвилювала вчених у різні часи, адже людину неможливо уявити окремо від світу природи, як біологічний вид, вона може існувати лише в межах певних, досить вузьких параметрів стану природного середовища.

З моменту появи людини виникли і протиріччя у системі «людина-природа», над подоланням яких замислювались ще стародавні філософи Аристотель, Зенон, Цицерон та інші. Вони вважали, що людина повинна жити у злагоді з природою, тому що є її частиною. Френсіс Бекон зауважував, що природу перемагають, тільки скоряючись її законам, а Шарль Монтеск'є зробив актуальний для наших часів висновок: природа діє завжди повільно, її дії ніколи не бувають насильницькими, навіть у своїх продуктах вона потребує поміркованості, коли її підкоряють, вона виснажується і залишену силу використовує на самовідтворення, при цьому цілком втрачає свою продуктивну здатність і творчу могутність [1].

Сьогодні все яскравіше підтверджує передбачливість філософської думки про необхідність гармонійного співіснування людини і природи. Означена проблема вимагає інтеграції природничонаукового та соціогуманітарного знання. Тому вона не лише перебуває у полі зору екології – науки про закономірності взаємодії організмів між собою та із середовищем існування, структуру та функціонування екосистем, а й широко досліджується філософами, психологами, соціологами, педагогами.

Аналіз досліджень і публікацій... Історичний аналіз проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку засвідчив, що методологічні засади її розв'язання закладено у працях Я.Коменського, І.Песталотці, К.Ушинського. Вчені визначили багатогранність впливу природи на особистість дитини, що фактично відповідає системному підходу до розуміння сутності та значення природи.

Впродовж XIX – початку XX століття Є.Водовозова, Є.Тихеева, О.Симонович, С.Русова та інші, активно розробляючи теорію й практику дошкільного виховання, систематично звертались до природи як засобу гармонізації внутрішнього світу дитини, її відносин із довкіллям.

Дослідження провідних науковців сучасності Л.Артемової, З.Борисової, Н.Виноградової, Н.Лисенко, С.Ніколаєвої, З.Плохій, Т.Поніманської, Н.Яришевої, Г.Тарасенко та ін. засвідчують, що ефективними формами та методами ознайомлення з природою є ті, що забезпечують чуттєве сприймання, наочно знайомлять дітей з живою природою, дають чіткі уявлення про навколишній світ.

Наукові підходи до екологічного виховання в сучасних умовах розроблено в дослідженнях А.Захлебного, І.Зверева, І.Суравегіної, які зазначили мету, принципи, завдання та зміст екологічної освіти й виховання дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що більшість вчених розглядає екологічне виховання як психолого-педагогічний процес, що спрямовується на формування у індивіда не лише наукових знань, а й певних переконань щодо необхідності бережливого, відповідального ставлення до природи, світогляду людини, що базується на усвідомленні своєї єдності з природою, моральних принципів взаємодії зі світом природи.

Вчені підкреслюють інтегруючу роль екологічного виховання у сучасному виховному процесі. Воно з'єднує в єдину систему всі традиційні види виховання і має таку кількість зв'язків (політичні, економічні, правові, природничо-наукові, морально-духовні, естетичні тощо), якої не має жоден з напрямів виховання.

Виклад основного матеріалу... У науковій літературі зазначено, що екологічні цінності є складниками загальнолюдської культури, вони виявляються у ставленні людини до навколишнього природного середовища, глибокому усвідомленні унікального значення навколишнього природного середовища у житті людини, бережливому ставленні до природи, розвиненій потребі захищати її від негативних впливів, а також здатності до естетичного сприймання об'єктів та явищ природи.

Світ людського буття – це, насамперед, світ цінностей. В системі ціннісних пріоритетів містяться життєві орієнтири, уподобання, ідеали особистості, соціуму, народу. Кожна людина – свідомо чи несвідомо – на основі власних потреб, інтересів та емоційних переживань вибудовує свою, індивідуальну ієрархію цінностей. Вона критично оцінює, аналізує і сприймає їх як позитивні чи негативні для себе, корисні чи ні, як такі, що задовольнятимуть чи не задовольнятимуть її конкретні потреби. Якщо реалізовані ці потреби, то вони виступають для людини життєво значущими, цінними. Їх формування детермінує процес соціалізації особистості, її виховання й самовиховання.

Відповідно, нові світоглядні орієнтири та соціальні завдання, які стоять сьогодні перед людством, актуалізують проблему ставлення людини до природи, корекції ціннісних орієнтацій та утвердження гуманістичних соціально-моральних позицій щодо використання природи суспільством.

Сьогодні екологічне невігластво досягає свого апогею і водночас актуалізує проблеми

ставлення людини до природи, вироблення ціннісних орієнтирів щодо поведінки людини у природі, використання природи суспільством, – і все це відбувається в глобальному масштабі.

Гармонізація взаємодії людства та природи передбачає зміну суспільних ціннісних пріоритетів. Сприйняття, збереження та передача суспільних цінностей відбуваються в процесі виховання підростаючого покоління. Тому важливим напрямом сучасного виховання є екологічне, а невід'ємною його складовою – виховання гуманістичного ставлення особистості до природи.

Виховання визначається у наукових джерелах як процес забезпечення сприятливих умов для розвитку природного потенціалу особистості, цілеспрямована взаємодія вихователя і вихованця, в результаті якої зусилля вихователя спрямовуються на збереження, збагачення та розвиток внутрішніх сил особистості вихованця [3].

На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки та системи освіти утверджується нова парадигма виховання, спрямована на ідеї демократії, гуманізму, толерантності. Це, в свою чергу, передбачає встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин учасників виховного процесу і утверджує особистісно зорієнтований підхід до виховання. Особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої соціальної цінності, навколо якої структуруються інші суспільні пріоритети. Методологічними принципами особистісно зорієнтованого виховання є визнання самоцінності особистості, глибока повага та емпатія до неї, врахування індивідуальності. Мета особистісно зорієнтованого виховання полягає у формуванні і розвитку в індивіда особистісних цінностей, що складають внутрішній стрижень особистості [2].

Для визначення сутності поняття «ціннісне ставлення», важливим є, насамперед, розуміння категорії «ставлення», що набула особливої актуальності у сучасному вихованні.

Під ставленням у психології розуміють суб'єктивне відображення особистістю взаємозв'язків своїх потреб з об'єктами та явищами світу, що обумовлює поведінку. Зокрема, В.М'ясищев виділяє поняття «оцінне ставлення», як процес співставлення своїх дій та вчинків з іншими зразками. На його думку, оцінні ставлення формуються в зв'язку з етичними, естетичними, юридичними та іншими критеріями вчинків та переживань людини.

Однією з форм вияву оцінних ставлень є емоції, які завжди мають місце у поведінці та діяльності індивіда. Емоції здійснюють оціночну та регуляторну функції у суб'єктивному ставленні особистості до дійсності. Емоції – це прояв чуттєвої оцінки та відображення відношень, у яких перебувають предмети та явища реального світу до потреб і мотивів діяльності людини. Емоції слугують вираженню потреб і визначаються як суб'єктивна форма існування мотивації. Всі психічні утворення індивіда, починаючи від потреб і закінчуючи цінностями, супроводжуються емоціями. Емоційність характеризує стрижневі особливості індивіда: спрямованість мотиваційної сфери, ціннісних орієнтацій, а також ставлення його до дійсності. В.М'ясищев підкреслює, що емоція є обов'язковим компонентом ставлення, що «без емоції немає ставлення» [8].

Найважливішим складовим елементом у структурі гуманістичного ставлення є ціннісні орієнтації, які залежать від потребнісно-мотиваційної сфери особистості. У філософських джерелах зазначено, що вибір лінії поведінки здійснюється завдяки ціннісним орієнтаціям, які відображають внутрішній світ, організовують, направляють та регулюють поведінку особистості. Таким чином, виховання в дитини поваги та любові до себе самої, до людей, до світу природи слід розпочинати з родини та дошкільного навчального закладу. Саме з дошкільного віку залучають дитину до спільної екологічної діяльності з дорослими. У цей період починає пробуджуватись інтерес і любов до природи, до пізнання її через різні об'єкти та явища. Завдяки розвитку емоційно-чуттєвої сфери конкретні об'єкти з природного оточення мають стати для малюків суб'єктами спілкування. Поступово формується цілісний, емоційно позитивний ідеальний образ довкілля як основи духовного зв'язку зі світом природи.

Діти означеного віку мають об'єктивні можливості для самостійного спілкування з природою. Емоційна чутливість, сприятлива для розвитку моральних почуттів, новоутворення у вигляді усвідомлюваних мотивів, здатних підкоряти безпосередні потяги, поява етичних інстанцій і роблять дошкільний вік сенситивним для розвитку особистості.

Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою стає основою знань про морально-етичні норми та правила і робить їх основним регулятором його поведінки. Система внутрішніх відносин стає основою особистості й виникає лише в світі культури.

Екологічна освіта дає змогу розкрити дитині значення природи як частини культури, як універсальної цінності. Особливої актуальності набуває проблема переорієнтації особистісних цінностей, оскільки система особистісних цінностей є головним регулятивом діяльності та ставлення людини до навколишнього світу. У Національній доктрині розвитку освіти України одним з пріоритетів державної політики є формування в особистості національних та гуманістичних цінностей [9]. У зв'язку з цим, екологічне виховання дітей дошкільного віку необхідно спрямовувати на виховання у них ціннісного ставлення до природи.

Отож, основними завданнями екологічної освіти дошкільнят мають стати: розвиток естетичного відчуття світу природи; суб'єктивізація стосунків з ним; засвоєння елементів екологічної культури; розвиток уявлень про взаємозв'язки у природі; формування постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей; засвоєння перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення; виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин; стимулювання допитливості та зацікавлення у пізнанні природи; формування навичок культурної поведінки у довкіллі тощо [10].

Відповідно, сучасний розвиток педагогічної науки в Україні передбачає обґрунтування і реалізацію нових методологічних засад виховання. Законами України «Про освіту», «Про дошкільню освіту», державними національними програмами «Освіта» та «Діти України» визначено, що центром виховного впливу має стати дитина, а метою – формування соціально активної, творчої, гуманістично спрямованої особистості. Особливої уваги набуває єдність виховних впливів упродовж всього періоду становлення особистості, починаючи з раннього дитинства [6; 5; 4; 11].

У Концепції екологічної освіти України визначено такі напрями формування у дітей дошкільнього віку ціннісного ставлення до природи:

- озброєння дошкільнят елементарними знаннями про природу;
- виховання любові, чуйності, доброзичливості до об'єктів природи;
- виховання потреби у спілкуванні з природою;
- прагнення до спілкування з природою;
- виховання культури поведінки, відповідальності за свої вчинки тощо [7].

Таким чином, гармонізація взаємодії людства і природи передбачає зміну суспільних ціннісних пріоритетів. Це, в свою чергу, передбачає встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин учасників виховного процесу і утверджує особистісно зорієнтований підхід до виховання. Особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої соціальної цінності, навколо якої структуруються інші суспільні пріоритети.

Відповідно ціннісні орієнтації розглядаються як схильність, готовність індивіда до певного типу поведінки, що не обов'язково реалізується в дії. Ціннісні орієнтації – це елементи внутрішньої структури особистості, сформовані та закріплені життєвим досвідом індивіда внаслідок процесів соціалізації та соціальної адаптації. Вони відмежовують значущі суб'єктивні цінності від незначущих, виявляються і розкриваються через оцінки, вміння структурувати життєві ситуації, приймати рішення в проблемних ситуаціях, обирати модель поведінки [3]. У психології ціннісні орієнтації пояснюють як відображення в свідомості людини цінностей, що розглядаються нею в якості стратегічних життєвих цілей та загальних світоглядних орієнтирів. Сукупність сталих ціннісних орієнтацій утворює вісь свідомості, що забезпечує сталість особистості, переважання певного типу поведінки та діяльності. Вочевидь, що ціннісні орієнтації обумовлюють мотивацію діяльності індивіда, а усвідомлені потреби та інтереси стають мотивами – внутрішніми спонуканими, рушійними механізмами цієї діяльності [2].

Слід наголосити, що ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння соціального досвіду й виявляються в цілях, ідеалах, інтересах, переконаннях тощо. Система ціннісних орієнтацій становить внутрішню основу ставлення особистості до дійсності. Ціннісні орієнтації є важливим елементом духовної визначеності людини.

Висновки... Отож, ціннісне ставлення дітей до природи формується за умов усвідомлення особистістю цінностей загалом в якості особистих життєвих принципів та спрямування творчої активності на їх збереження та розвиток. Відповідно, умовами формування ціннісного ставлення особистості до природи є: забезпечення позитивних емоційних переживань у світі природи, усвідомлення її значення у задоволенні особистих потреб, наявності внутрішніх спонук збереження навколишнього, визнання самоцінності об'єктів природи, гуманістичної творчої взаємодії з ними.

Таким чином, ціннісне ставлення до природничого довкілля є свідомим компонентом структури особистості й сприяє активному творчому освоєнню світу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Білявський Г. О. Основи екологічних знань : підруч. / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй. – К. : Либідь, 1995. – 288 с.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович // Избр. психол. труды / Д. И. Фельдштейн (ред.) ; Академия педагогических и социальных наук, Московский психолого-социальный ин-т. – М. : Воронеж, 1995. – 352 с.

3. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості / Т. В. Бутківська // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / О. М. Павліченко (упор.) ; за заг. ред. О. В. Сухомлинської ; П. Р. Ігнатенко, Р. П. Скульський (ред.) ; АПН України, Центр Інформ. та док. Ради Європи в Україні. – К. : Б. в., 1997. – С. 27–31.
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту» : Указ Президента України від 1 липня 2001 р., №2628-111.
6. Закон України «Про освіту» (зі змінами, внесеними згідно із законами №608 / 96- ВР від 17.12.1996, ВРР 1997, № 178- XIV від 14.10.98, ВРР 1998, № 48) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. – № 9 : Законодавство України про загальну середню освіту. – С. 13–31.
7. Концепція екологічної освіти України // Екологія і ресурси : зб. наук. праць. Укр. ін-т дослідж. навколиш. середовища і ресурсів. – К. : Вид-во «Сталь», № 4. – 2002. – С. 5–25.
8. Мясіщев В. М. Психология отношений / В. М. Мясіщев // Избр. психол. труды / А. А. Бодалев (ред.) ; Акад. пед. и соц. наук, Московский психолого-соц. ин-т. – М., 1995. – 356 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
10. Тарасенко Г. С. Природа як цінність / Г. С. Тарасенко // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / О. М. Павліченко (упор.) ; за заг. ред. О. В. Сухомлинської ; П. Р. Ігнатенко, Р. П. Скульський (ред.) ; АПН України, Центр Інформ. та док. Ради Європи в Україні. – К. : Б. в., 1997. – С. 205–209.
11. Указ Президента від 18.01.1996 № 63/96 «Про Національну програму «Діти України».

Анотація

Л.А.Мацук

Формирование у детей дошкольного возраста ценностного отношения к природе родного края

В статье очерчены основные этапы формирования у детей дошкольного возраста ценностного отношения к природе родного края. Ознакомление детей дошкольного возраста с природой становится основой знаний о морально-этических нормах и правилах и делает их основным регулятором поведения. Экологическое образование дает возможность раскрыть ребенку значения природы как части культуры, как универсальной ценности. Новые мировоззренческие ориентиры и социальные задания, которые стоят в настоящее время перед человечеством, актуализируют проблему отношения человека к природе.

Ключевые слова: формирование, ценностное отношение, ценностные ориентации, природа родного края, экология.

Summary

L.O.Matsuk

Forming of Preschool Children Valued Attitude to the Nature of Native Land

The basic stages of forming of preschool children their valued attitude toward the nature of native edge are outlined in the article. The acquaintance of preschool children with nature becomes basis of knowledge about moral-ethical norms and rules and makes them the basic behavior regulator. Ecological education gives an opportunity to expose to the child value of nature as a part of culture, as an universal value. New world view reference-points and social tasks that stand today before humanity actualize the problem of person's attitude to nature.

Key words: forming, valued attitude, valued orientations, nature of native land, ecology.

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК 371.3(045)

JOLANTA MACIĄG,

doctor

(Szupsk, Polska)

Organisational factors of the career in the evaluation of female teachers of the early school education

In all the deliberations concerning the conditioning of the teacher's life, it is essential to pay attention to the organisational factors. Among those we can distinguish the external conditions of the teacher's work in the context of which their activity takes place. Every single conditioning aspect can be the subject of a separate qualitative analysis. Therefore, in this author's further considerations only certain organisational factors of career shall be presented – those that have been deemed essential and having influence on the degree of mutual interpersonal relations in teams in which the teachers of early education operate. This author arrived at the conclusion that it would be of value to analyse the very issue of interpersonal relations in the teachers' environment. For the school's activity is the more effective the more its teachers are able to cooperate smoothly, the better they understand one another and are able – with concentrated joint effort – to refine and improve the style of their respective individual work.

Key words: work organisation, teachers, early school education.

The observation of the social transformations taking place in the recent years as well as all the attempts to reform the educational system lead to the situation that it has become of an utmost importance to pay attention to the questions concerning the role fulfilled by teachers and the goals that are set before them. The goals of any reformed school should be realised by a teacher who is properly